

UNIwersYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

wprawy 15.01.25

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
INSTYTUT BADAŃ
INFORMACJI I KOMUNIKACJI
ul. Władysława Bojarskiego 1, 87-100 Toruń
tel./fax 56 611 44 11
(2210)

Toruń, dnia 17.11.2024 r.

Robert Mirski

Numer albumu: 503175

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ W JĘZYKU POLSKIM

Tytuł rozprawy doktorskiej:

Socio-cognitive development in context: Theory of mind, folk psychology, and culture from an interactivist perspective

Rozwój społeczno-poznawczy w kontekście: Teoria umysłu, psychologia potoczna i kultura z perspektywy interaktywistycznej

Streszczenie rozprawy doktorskiej:

Niniejsza rozprawa dotyczy roli czynników społeczno-kulturowych w rozwoju ludzkiego poznania społecznego. Podjęte rozważania sytuują się w kontekście obecnie popularnego paradygmatu badawczego Teorii Umysłu (*Theory of Mind, ToM*) oraz dyskusji filozoficznej nad jego teoretycznymi podstawami. Praca rozpatruje klasyczne modele Teorii Umysłu – podejście modularno-natywistyczne, racjonalno-konstruktywistyczne, i podejście dwóch systemów – w kontekście wyników empirycznych. Najnowsze badania świadczą o międzykulturowej różnorodności w rozwoju zdolności poznawczo-społecznych, również tych mierzonych tradycyjnymi testami ToM (m. in. testem fałszywych przekonań). Przedstawiona krytyka tych podejść oraz alternatywny model przedstawiony w rozprawie czerpią z teorii dynamicystycznych i pragmatystycznych, a w szczególności modelu interaktywistycznego Marka Bickharda. W konsekwencji przyjęcia perspektywy interaktywistycznej, silnie osadzonej w ontologii społecznej, zawarta w rozprawie argumentacja odnosi się także do bardziej ogólnej debaty w filozofii kognitywistyki na temat ontologicznych podstaw teorii poznania.

Celem pracy jest, po pierwsze, wykazanie, że dominujące obecnie w literaturze modele Teorii Umysłu nie oferują i nie mogą zaoferować odpowiedniego ujęcia wpływu kultury na rozwój poznania społecznego z powodu ograniczeń konceptualnych, które wynikają z przyjętej przez nie ontologii umysłu. Drugim głównym celem jest wypracowanie alternatywnego ujęcia rozwoju poznania społecznego, osadzonego w innej ontologii, która, jak argumentuję, pokonuje te ograniczenia. Twierdzę, że ujęcia Teorii Umysłu cierpią na zasadnicze błędy konceptualne, które przekładają się na szereg problemów w powiązanych z nimi programach empirycznych, szczególnie w kontekście czynników kulturowych. Jako alternatywę dla modeli Teorii Umysłu proponuję interaktywistyczne ujęcie poznania społecznego – podejście teoretyczne o innej proveniencji niż kognitywistyczna Teoria Umysłu. Argumentuję, że zapewnia ono odpowiedni model do badania poznania społecznego w jego wielorakich aspektach kulturowych, wolny od problemów, które zarzucam modelom Teorii Umysłu. Na koniec badam teoretyczne i empiryczne implikacje perspektywy interaktywistycznej dla badań nad poznaniem społecznym.

Praca składa się z pięciu opublikowanych artykułów naukowych oraz dwóch krótkich komentarzy:

1. **Mirski, R.** (2018). Współczesne trudności i wyzwania w myśleniu o teorii umysłu: Perspektywa międzykulturowa. In A. Gut & Z. Wróblewski (Eds.), *Filozofować eksperymentalnie: Umysł w świecie kultury* (pp. 53–73). Wydawnictwo KUL.
2. **Mirski, R., & Gut, A.** (2020). Action-based versus cognitivist perspectives on socio-cognitive development: culture, language and social experience within the two paradigms. *Synthese*, 28(2), 96. <https://doi.org/10.1007/s11229-018-01976-y>
3. **Mirski, R., & Bickhard, M. H.** (2021). Conventional minds: An interactivist perspective on social cognition and its enculturation. *New Ideas in Psychology*, 62, 100856. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2021.100856>
4. **Mirski, R.** (2019). Krytyka natywizmu jawnego i ukrytego w badaniach nad dziecięcymi teoriami umysłu. *Psychologia Rozwojowa*, 24(2), 15–28. <https://doi.org/10.4467/20843879PR.19.007.10890>
5. Allen, J. W. P., **Mirski, R., & Bickhard, M. H.** (2024). Beyond the mirror: an action-based model of knowing through reflection. *Frontiers in Developmental Psychology*, 2, Article 1449705. <https://doi.org/10.3389/fdpys.2024.1449705>
6. **Mirski, R., & Bickhard, M. H.** (2019). Encodingism is not just a bad metaphor. *Behavioral and Brain Sciences*, 42, e237. <https://doi.org/10.1017/S0140525X19001286>
7. **Mirski, R., Bickhard, M. H., Eck, D., & Gut, A.** (2020). Encultured minds, not error reduction minds. *Behavioral and Brain Sciences*, 43, e109. <https://doi.org/10.1017/S0140525X19002826>

Pierwszy artykuł na liście wprowadza podstawową problematykę niniejszej dysertacji. Przedstawia trzy najpopularniejsze modele teorii umysłu i omawia je w kontekście danych międzykulturowych, argumentując, że istnieje szereg problemów związanych z interpretacjami wyników zaproponowanymi przez tradycyjne modele. Drugi artykuł wykracza poza samą dyskusję na temat problemów, z jakimi zmagają się te teoretyczne ujęcia w obliczu międzykulturowych danych empirycznych, i oferuje fundamentalną krytykę ich założeń ontologicznych, opierając się na ogólnej krytyce „kodyzmu” autorstwa Marka Bickharda. Drugi tekst wprowadza wstępny zarys interaktywistycznej interpretacji danych empirycznych, która jest w pełni rozwinięta i nieco zmodyfikowana w trzecim tekście, który przedstawia najbardziej kompletne opracowanie pozytywnego modelu. Tekst czwarty podejmuje problem postulatu wrodzoności mechanizmu teorii umysłu w tradycyjnych modelach, który jest jedynie krótko omówiony w pozostałych tekstach. Ostatni tekst na liście przedstawia interaktywistyczny model refleksji i, między innymi, omawia go w kontekście teorii umysłu. Dwa krótkie komentarze dotyczą odpowiednio kodyzmu w neuronaukach oraz teorii poznania społecznego w ujęciu predykcyjnego kodowania.

Cele pracy zostały osiągnięte poprzez wnikliwą analizę i krytykę dominujących modeli teorii umysłu, szczególnie w kontekście ich interpretacji danych międzykulturowych. Wykazałem

słabości tradycyjnych ujęć, szczególnie pod kątem ich założeń ontologicznych, i zaproponowałem alternatywę w postaci interaktywnego modelu poznania społecznego. W toku analizy przedstawiłem nie tylko teoretyczne argumenty, ale także wskazałem praktyczne implikacje dla dalszych badań nad rozwojem społeczno-poznawczym. Tym samym praca nie tylko oferuje alternatywę teoretyczną wobec istniejących modeli, lecz także integruje dane empiryczne i interpretacje zgodne z proponowanym podejściem interaktywnym, podkreślając rolę kultury i języka w kształtowaniu umiejętności społeczno-poznawczych.

Rozprawa wprowadza kilka nowatorskich perspektyw do badań nad teorią umysłu i rozwojem społeczno-poznawczym. Po pierwsze, przedstawiam w niej przegląd i analizę danych empirycznych dotyczących rozwoju teorii umysłu w różnych kulturach, w unikalny sposób rozszerzając i uzupełniając dotychczasowe opracowania. Po drugie, przeprowadzam nowatorską dla tego obszaru badań krytykę dominujących modeli teoretycznych. Krytyka ta ma dwa aspekty: po pierwsze, jest to aplikacja ogólnej krytyki kodyzmu – wypracowanej przez Bickharda – w szczegółowym obszarze Teorii Umysłu. Główny zarzut dotyczy logicznie koniecznego, lecz prowadzącego do absurdów założenia podstaw konceptualnych, z których ma wynikać dalszy rozwój poznania społecznego – fundacjonalizm (*foundationalism*). Częstym kontrargumentem dla krytyki fundacjonalizmu jest postulat, że konieczne podstawy konceptualne są wrodzone. Stąd, argumentuję dalej, że pojęcie wrodzoności również jest niespójne. Po trzecie, przedstawiam pozytywne ujęcie poznania społecznego i teorii umysłu osadzone w ontologii interaktywistycznej. Stanowi to obiecującą alternatywę dla istniejących teorii, niosącą za sobą wiele nowych implikacji dla badań nad rozwojem społeczno-poznawczym – np. wskazuje na bliskie związki między zdolnościami społeczno-poznawczymi a ontologią społeczną. Po czwarte, dysertacja w pewnym stopniu angażuje się w dyskusję z innymi częściowo zbieżnymi modelami, które są obecnie rozwijane (np. enaktywizm, kodowanie predycyjne). Na koniec, pomimo licznych zalet, interaktywizm pozostaje teorią poznania w dużej mierze pomijaną i często niezrozumianą – prezentując model zawarty w niniejszej pracy mam skromną nadzieję zaoferować przystępne wprowadzenie do tej teorii.

Robert Mink